

KARAEKBİSTAN'DA MEKÂN GELENEĞİ-3

YAŞAR YENİÇERİOĞLU

Karaelbistan'da Mekân Geleneği-3

Yaşar Yeniçerioğlu

Halk inançları

Doç.Dr.Serdar Sağlam: “İnanç kelimesinin sözlük anlamı ‘kişi veya toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi’ demektir (Çobanoğlu 2003:11)...

Bir toplumda var olan dini inançlar ile toplumun daha alt kademelerine yahut kültürün derinliklerine inildikçe daha belirgin şekilde kendisini hissettiren ‘halk inançları’ dikkatimizi çeker. Bunlar, ‘resmî’ veya ‘Kitabî’ din öğretisini temsil eden din adamları ve bilginlerince ‘hurafe’ veya ‘batıl inanç’ (superstition) olarak adlandırılmak suretiyle resmî dinin dışında oldukları vurgulanan, halk dinine ait yaygın inanç şekilleri, yorum ve uygulamalardır (Çobanoğlu 2003:12) (Sarkeçililerde Dini Hayat ve İnanışlar, s.73, Son Konar-Göçerlerin Sosyo-Kültürel Yapısı, Hacettepe Ün.Yayınları-2005).”

Bozkır Türklerinin inancını şu üç noktada toplamak mümkündür: Tabiat kuvvetlerine inanma; Eski Türkler tabiatta bir takım gizli kuvvetlerin varlığına inanıyorlardı: dağ, tepe, kaya, vadi, ırmak, su kaynağı, mağara, ağaç, orman, volkanik göl, deniz, demir, kılıç vs. ayrıca güneş, ay, yıldız, yıldırım, gök gürültüsü, şimşek gibi... (Aynı eser, s.74).”

Anadolu’da birçok yerde, özellikle Oğuz (Türkmen-Yörük) boylarının yerleştiği alanlarda halk kültürü aynıdır. Aşağıya aldığım adetlerin birçoğu hem Elbistan’da hem de Karaelbistan Köyü’nde yaşamaktadır.

Mesela; evlilik, nikah, çocuğa ad koyma ve kulağına ezan okuma, sünnet, kurban, adak gibi; uğursuzluğa, nazara ve göz değmesine karşı muska taşımak, yüzerlik (üzerlik) otu tohumunun kurusu ile tütsü yapmak, kurşun dökmek, nazar boncuğu takmak, ateşe tuz atmak gibi; türbe ziyareti, dilek ağacı, yağmur duası, cin-peri-şeytan ile ilgili inançlar gibi; baykuş (ötmesi), karga, kara kedi gibi hayvanların uğursuz sayılması gibi; evlere nal veya hayvan başı iskeleti asmak, yörük çadırlarının dışına sarımsak bağlamak gibi; ölü defnedilirken mezara çörek otu ve kır çiçeği konulması, mezarın üstüne çiçek ve çalı konulması (40 çalısı), Cenaze evinde ölünün 7, 40, 52.günlerinde helva yapılması, mevlit okutulması, yemek verilmesi gibi; ermiş veya evliyaların türbelerini ziyaret etmek, kayalara ve türbelere taş yapıştırmak ve dilek ağaçlarına bez bağlamak gibi gelenekler...

“Mezarların parmakla gösterilmesinin uğursuzluk getireceğine, ölümlere saygısızlık olacağına inanılır. Aynı zamanda da günah kabul edilir. Mezarlıkların civarından geçerken at veya deve gibi hayvanların sırtından inilerek yola o bölgeden uzaklaşana kadar yaya devam edilir (aynı eser, s.82).”

Konar-göçer, yaylak-kışlak hayatı

Türklerin göç etmelerinde ve dünyaya dağılmalarında; kuraklık, baskınlar, savaşlar, nüfus artışı, yeni yerler keşfetme, yurt edinme, egemen olma, hayvanlara otlaklar bulma gibi birçok sebep sayılabilir. Diğer yandan; bu göçlerde, şuur altı veya genlerinde var olan milli hedefleri gerçekleştirme amacının etkili olduğu da düşünülebilir. Çünkü yerleştikleri yerlerde devletler kurmuşlar veya var olan devletin yönetimini ele geçirmişlerdir.

Ayrıca, buldukları yerlerde yerleşik düzene geçip tarımla (ziraatla), çiftçilikle uğraşanlar olduğu

gibi hayvancılıkla uğraşıp konar-göçer hayatı yaşayanlar da vardır.

Dr.Cahit Gelekçi: *“Türk kültüründe yaylak ve kışlak kelimelerinin birçok anlamı vardır. Ögel, Türkçe’de yaylak veya yayla deyince ilk akla gelen şeyin, hayvanların otlatıldığı yüksek yerler veya dağların hatıra geldiğini, gerçekte ise yaylak sözünün kışlak değiminin bir karşılığı olduğu ve ‘yazın oturlan yer’ anlamına geldiğini ifade eder (Ögel 2000:23).*

...Yörükler için yayla dağ havasıdır, uçsuz-bucaksız otlaktır, güvenlidir, özgürlüktür, berekettir, bolluktur, soğuk sudur, kısaca her şeydir. ...Yaylacılık Yörük ruhunun özüdür” (Seyirci 1996:194) (Konar-Göçer Sarıkeçili Yörükleri, s.34 (Son Konar - Göçerlerin Sosyo-Kültürel Yapısı, Hacettepe Ün. Yayınları, 2005).”

Yaylacılar, genel olarak her yılın 20 Nisan gibi yaylaya çıkmaya başlarlar ve Eylül ortalarında da tekrar kışlaklarına, yani esas meskenlerine dönerler.

İşte, yukarıda açıkladığım geleneklerin neredeyse tamamı -tarihi süreç içinde az/çok değişime uğramış olsa da- Karaelbistan’da yaşadığını belirterek, makalemin bundan sonraki bölümlerinde *“Karaelbistan’da Mekân Geleneği”*ni anlatacağım.

Mekân

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü’nde; Mekân: *“1.(isim) Yer, bulunulan yer. 2.(isim) Ev, yurt. 3.(isim, eskimiş, gök bilimi) Uzay.”* olarak belirtilmektedir. Osmanlıca sözlüklerde ise Mekân için; yer, durulan yer, oturlan yer, oturma yeri, mahal, hane, mesken, ev, konut gibi çeşitli tarifler yapılmaktadır.

Mekân neresi?

Makaleye konu olan *“Mekân”*; dağların arasında kalan bir vadinin adıdır. Bugünkü Karaelbistan’ın üst tarafında, güney-batı yönünde Şar Dağı’nın 500 metre kadar yüksekindeki biraz düzlük bir alandır.

Büyük Mekân (Yukarı Mekân) ve Küçük Mekân (Aşağı Mekân) diye ikiye ayrılır. Büyük Mekân, aynı zamanda köyün yaylasıdır; yazları çobanlar, koyun ve keçilerden oluşan sürülerini burada otlatır ve geceyi de burada geçirirler. Öğleden sonra sürüyü köye indirirler ve hayvanların sütü sağıldıktan sonra tekrar Mekân’a, yani yaylaya çıkarırlar.

Fotoğraf, Çilingir Çayırı tarafından çekilmiştir. Dağın alt kısmından Elbistan-Göksun Karayolu geçer; yukarıdaki vadi Mekân'dır. Vadinin sağ tarafındaki yeşil alan bağlar; sol karşı tarafsfa törenin yapıldığı alandır. (Arşivim: 11/05/2014).

Bildiğim kadarıyla, Mekân'da bir yatır veya ziyaret edilen bir mezar bulunmamasına rağmen burası, aynı zamanda "*Ziyaretgah/ Ziyaret Yeri*" sayılmaktadır. Köylünün herhangi bir bilgisi olmasa da herhalde eski geleneğin devamı olarak "*Idık/Iduk Yeri*" ya da Türkiye Türkçesi'ndeki söylenişi ile "*Adak Yeri*" olarak kullanılmaktadır. Kuraklık olduğunda yağmur duasına çıkılan bir yerdir.

Mekân'da geçmişte demir madeni işlendiği ve ocakların olduğu belirtilmektedir. Bölgenin batı tarafında köyden bazı ailelerin bağları bulunmaktadır. Burada en az 150 yıllık bir çınar ağacı vardır.

Mekân'a eskiden dar ve şose bir yoldan at, eşek, kağrı, at arabası gibi araçlarla zor çıkılabiliyordu. Şimdi motorlu araçlarla kolayca çıkılabilmektedir.

Geçmişte bölgede kaynak suları çoktu: Elbistan-Göksun Karayolu üzerindeki bugünkü Karaelbistan'ın; doğu girişindeki (eski taş ocaklarının altında) "*Küçük Kayapınarı*" ile batı çıkışındaki "*Büyük Kayapınarı*" denilen yerlerden sular kaynardı. Her iki bölgeden kaynak pınar suları temizdi ve eskiden içiliyordu. Küçük Kayapınarı'nın suyu, Elbistan-Göksun Karayolu'ndaki ağaç köprü'nün altından geçerek köy mezarlığına yakın alanda gölet (sazlık alan) oluştururdu. Balık avlamak için girdiğimizde ayaklarımıza sülükler yapıştırdı. Büyük Kayapınarı suyu ise arklarla tarlaların sulanmasında kullanılırdı.

Devamı haftaya...